

AREOPAGUS BRIEFS

Απολογητική Ενημέρωση

9. ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2025 ΑΠΟ ΕΡΑΣΤΟΣ ΦΙΛΟΣ, MSC, MA, PHD

Ο Χριστός και οι Ιδεολογίες του Κόσμου: Μια Θεολογική Ανάγνωση

Του Έραστου Φίλου

Η μορφή του Ιησού Χριστού βρίσκεται στο κέντρο της ιστορίας ως το πιο ανατρεπτικό γεγονός που γνώρισε ο κόσμος. Δεν έρχεται να θεμελιώσει μια θεωρία, αλλά να φανερώσει την αλήθεια ως Πρόσωπο: «εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ» (Ιω. 18:37). Στο μέτρο που οι ιδεολογίες είναι συστήματα ιδεών με κανονιστική αξίωση για την κοινωνία, ο Χριστός αποκαλύπτει κάτι ποιοτικά διαφορετικό: την αλήθεια όχι ως εργαλείο εξουσίας, αλλά ως δωρεά σχέσης.

Ο Ούγγρος κοινωνιολόγος, Καρλ Μάνχαϊμ, όρισε την ιδεολογία ως ολότητα νοημάτων που υπηρετούν ιστορικά συμφέροντα· ένα πρίσμα που οργανώνει τη συλλογική συνείδηση και

προσανατολίζει τη δράση^[1]. Η θεολογία, αντίθετα, δεν εξαντλείται σε εννοιολογική τάξη: είναι μαρτυρία ζωής, είναι ο λόγος των χριστιανών για το πώς «ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο» (Ιω. 1:14).

Ο **φιλελευθερισμός** αποτέλεσε την πιο επιδραστική πολιτική κοσμοθεωρία της νεωτερικότητας, με ανεκτίμητη συμβολή στην κατοχύρωση δικαιωμάτων, του κράτους δικαίου και της αξιοπρέπειας του ατόμου. Όταν, όμως, η αυτονομία απολυτοποιείται, κινδυνεύει η ελευθερία να μετατραπεί σε ιδιώτευση. Θεολογικά, η οντολογία του προσώπου δεν ορίζει την ελευθερία ως αρνητικό δικαίωμα αποχωρισμού ή ατομικισμού, αλλά ως δυνατότητα κοινωνίας^[2]. Στο Ευαγγέλιο η ελευθερία κορυφώνεται όχι όταν το εγώ ανεξάρτητα αυτόπραγματούνεται, αλλά όταν εκείνο προσφέρεται με αγάπη. Ο Χριστός θεραπεύει την ανθρώπινη επιθυμία από την αυτό-αναφορικότητα και ελευθερώνει την ύπαρξη για κοινωνία με τον Θεό και τον πλησίον.

Από αυτή τη σκοπιά, η φράση του Χριστού «ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου» (Ιω. 18:36) δεν σημαίνει αποχώρηση από τον κόσμο, αλλά ελευθερία από τη λογική του. Ο Χριστός δεν αντιπροτείνει μια εναλλακτική ιδεολογική μηχανική· εγκαινιάζει έναν τρόπο ύπαρξης που μεταμορφώνει εκ των ἑνδόν τον κόσμο. Η εκκλησία, ως κοινωνία πιστών στην οποία κυριαρχεί το Άγιο Πνεύμα, δεν είναι παράταξη όπως όλες οι άλλες· είναι «ηθική συνείδηση» και «μνήμη Χριστού» μέσα στην κοινωνία. Όπου η πίστη καταντάει ιδεολογία, χάνεται το πνεύμα ελευθερίας που την χαρακτηρίζει. Όπου εκείνη διώκεται για χάρη της ιδεολογικής της ουδετερότητας, ευνουχίζεται ο δημόσιος λόγος από την πηγή βάθους και ελπίδας του.

Ο **μαρξισμός**, από την άλλη, ανέλυσε με διαύγεια τις δομές αδικίας και την αλλοτρίωση της εργασίας, αλλά θεώρησε τη θρησκεία ως «όπιο του λαού», δηλαδή ως μηχανισμό παρηγορίας που συντηρεί την εκμετάλλευση^[3]. Η θεολογία της απελευθέρωσης προσπάθησε να σταθεί σε διάλογο με αυτή την κριτική, μεταφέροντας στον δημόσιο χώρο το βιβλικό ήθος της μεροληψίας υπέρ των φτωχών και των αδύναμων^[4]. Ωστόσο, η εκκλησιαστική μαρτυρία δεν μπορεί να εξαντληθεί στη μεταρρύθμιση δομών: αν δεν υπάρξει μεταμόρφωση καρδιάς, οι νέες δομές αναπαράγουν παλαιά είδωλα. Ο Ελβετός καθολικός θεολόγος, Hans Küng, παρατηρεί ότι ο Ιησούς δεν ταυτίστηκε με επαναστατικά ή συντηρητικά πρότυπα· κάλεσε σε μετάνοια και εγκαινίασε τη Βασιλεία του Θεού ως δωρεά που δεν θεμελιώνεται στη βία ούτε στον πειρασμό της «ουτοπίας»^[5].

Ο **εθνικισμός** αποδείχθηκε ιδιαίτερα γοητευτικός για κοινωνίες με έντονα τραυματική ιστορική μνήμη. Το Ευαγγέλιο, όμως, είναι καθολικό: «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην» (Γαλ. 3:28). Όταν το έθνος απολυτοποιείται, η εκκλησία χάνει την καθολικότητά της και γίνεται ιδιωτική θρησκεία μιας φυλής. Η Ορθόδοξη Σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως (1872) καταδίκασε τον εθνοφυλετισμό ως αίρεση: δεν αρνείται την πατρίδα, αλλά την

απολυτοποίησή της^[6] που εκείνος υπονοεί. Ή, με την έννοια που έδωσε ο Μέγας Βασίλειος, η φιλοπατρία είναι «φυσικόν αίσθημα», θεμιτό όταν συνδέεται με αρετή και δικαιοσύνη· παραμένει, όμως, υποδεέστερη της υπακοής στον Θεό και της αγάπης προς όλους^[7]. Η εκκλησία προσεύχεται «ὕπὲρ τῆς πόλεως», αλλά δεν δογματίζει υπέρ καμίας εθνικής ιδεολογίας.

Ο **φεμινισμός** ανέδειξε δομικές αδικίες και πρόβαλε την ισοτιμία των φύλων, κάτι που το Ευαγγέλιο φωτίζει ήδη όταν αναδεικνύει τη γυναίκα ως μαθήτρια και μάρτυρα της Ανάστασης. Η εξηγητική εργασία της Elisabeth Schüssler Fiorenza υπογράμμισε τον δυναμισμό των πρωτοχριστιανικών κοινοτήτων και τη συμμετοχή των γυναικών στη μαρτυρία^[8]. Όταν, όμως, η έννοια της αυτονομίας αποχωρίζεται από τη θεολογική έννοια του προσώπου, κινδυνεύει να υποκαταστήσει την ελευθερία με ατομική αυτοτέλεια χωρίς σχέση. Στον Χριστό, η ισότητα δεν είναι ομοιομορφία, αλλά υιοθεσία: «οὐκ ἓν ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.» (Γαλ. 3:28).

Η οικολογική κρίση ανέδειξε τον **περιβαλλοντισμό** ως επιτακτικό αίτημα της εποχής. Εδώ η χριστιανική θεολογία συναντά έναν γόνιμο διάλογο: ο Γερμανός διαμαρτυρόμενος καθηγητής θεολογίας, Γιούργκεν Μόλτμαν μίλησε για «οικολογική χριστολογία», όπου ο Χριστός συμφιλιώνει όχι μόνο τον άνθρωπο με τον Θεό, αλλά και τον άνθρωπο με την κτίση^[9]. Η δημιουργία δεν είναι αποθήκη πόρων, αλλά δώρο. Η στάση ευγνωμοσύνης μεταμορφώνει την οικονομία της επιθυμίας: από μια λογική κατοχής σε μια λογική προσφοράς.

Η **τεχνοκρατία**, ως ιδεολογία της παντοδυναμίας της τεχνολογίας, υπόσχεται λύσεις σε όλα τα προβλήματα. Ήδη ο Γάλλος φιλόσοφος, κοινωνιολόγος, και διαμαρτυρόμενος θεολόγος, Ζακ Ελλύλ, προειδοποίησε ότι η «τεχνική αυτονομία» μετατρέπει το μέσο σε σκοπό και τον άνθρωπο σε εξάρτημα μηχανών^[10]. Η ευαγγελική αντιστροφή είναι σαφής: «τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον» (Μάρκ. 2:27). Η τεχνολογία είναι ευλογημένη όταν υπηρετεί το πρόσωπο· όταν επιβάλλεται ως ιδεολογία, αλλοιώνει την ανθρώπινη κλίμακα και γεννά νέες μορφές εκμετάλλευσης του ανθρώπου και της φύσης καθώς και εξάρτησης.

Ο **καταναλωτισμός**, γέννημα μιας μεταπολεμικής κοινωνίας αφθονίας, αντικαθιστά το νόημα με επιθυμίες μικρής διάρκειας. Ο Πολωνός κοινωνιολόγος, συγγραφέας και στοχαστής Ζίγκμουντ Μπιάουμαν περιγράφει τον σύγχρονο άνθρωπο ως «καταναλωτή εμπειριών» που ορίζει τον εαυτό του από αγορές και απολαύσεις αλλά νιώθει διαρκή ανεπάρκεια^[11]. Η απάντηση του Ευαγγελίου δεν είναι ο πουριτανισμός· είναι η ευχαριστία και η εγκράτεια: «Μὴ θησαυρίζετε...» (Ματθ. 6:19) και «Οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἄνθρωπος» (Ματθ. 4:4). Χαρά δεν αγοράζεται, δωρίζεται. Η πληρότητα δεν μετριέται σε απόκτηση, αλλά σε μετοχή.

Ο **ουοκισμός (wokism)** γεννήθηκε από την ευαισθησία απέναντι σε αδικίες και διακρίσεις· φωτίζει πραγματικές πληγές του κοινωνικού σώματος. Όταν, όμως, αποσυνδέεται από την αλήθεια και την συγχώρηση, κινδυνεύει να γίνει ηθικολογία ταυτότητας. Ο Άγγλος θεολόγος και εκκλησιαστικός ιστορικός Carl Trueman αναλύει τη νεωτερική μετατόπιση προς την «ψυχολογική ταυτότητα» και τον πολιτισμό της αυθεντικότητας, όπου η αυτό-επιβεβαίωση υποκαθιστά τη μεταστροφή^[12]. Στον Χριστό, δικαιοσύνη δεν σημαίνει εκδίκηση, αλλά αποκατάσταση σχέσεων: η αλήθεια σώζει επειδή ο Θεός είναι αγάπη.

Κρίσιμη είναι η θέση του Ιησού Χριστού. Η ενανθρώπισή του εισάγει το αιώνιο μέσα στον χρόνο. Ο Ιταλικής καταγωγής Γερμανός καθολικός ιερέας, συγγραφέας και ακαδημαϊκός Ρομάνο Γκουαρντίνι υπογραμμίζει ότι με τον Χριστό αρχίζει μια «νέα εποχή», όπου η ιστορία γίνεται τόπος θείας κρίσης και ελπίδας^[13]. Οι ιδεολογίες υπόσχονται λύτρωση μέσω προόδου· ο Χριστός προσφέρει σωτηρία μέσω του Σταυρού και της Ανάστασης.

Η διάκριση θείου και κοσμικού δεν είναι εχθρότητα αλλά αμοιβαία αναφορά. Από τον Αυγουστίνο και τις δύο «πόλεις» έως τη βυζαντινή «συμπολιτεία», η εκκλησία μαρτυρεί, δεν εξουσιάζει· συμβουλεύει, δεν υποκαθιστά τους θεσμούς. Ο Joseph Ratzinger (πάπας Βενέδικτος Δ΄) γράφει ότι η πίστη δεν είναι ιδεολογία ούτε ιδιωτική εμμονή· είναι λόγος για το κοινό καλό, ανοικτός στον δημόσιο διάλογο, χωρίς να γίνεται εργαλείο πολιτικής^[14]. Το «απόδοτε τα του Καίσαρος Καίσαρι και τα του Θεού τῷ Θεῷ» είναι διάκριση χωρίς απομόνωση, συνεργία χωρίς σύγχυση.

Η σύγχρονη κρίση των ιδεολογιών φανερώνει τον κορεσμό του πολιτισμού μας. Η Hannah Arendt μίλησε για την «απώλεια του κοινού κόσμου», όπου αλήθεια και ψεύδος συγχέονται και ο δημόσιος χώρος διαλύεται σε φυσαλίδες εντυπώσεων^[15]. Και ο Neil Postman υποστήριξε ότι οι κοινωνίες «πεθαίνουν από ψυχαγωγία»: ο καταγιγισμός θραυσμάτων πληροφορίας ακυρώνει τη μνήμη και τον λόγο^[16]. Ο Κροάτης προτεστάντης καθηγητής θεολογίας Μίροσλαβ Βολφ προτείνει μια δημόσια πίστη που διακονεί το κοινό καλό χωρίς να διεκδικεί μονοπώλιο νοήματος· η εκκλησία δεν επιβάλλεται, αλλά μαρτυρεί και συμφιλιώνει^[17]. Ο Γερμανός καθολικός φιλόσοφος Josef Pieper υπενθυμίζει ότι χωρίς ανάπαυση και εορτή, ο πολιτισμός ξεχνά γιατί ζει και δουλεύει: η αδιάκοπη παραγωγικότητα καταλήγει σε πνευματική στειρότητα^[18].

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η εκκλησία δεν είναι αντίπαλος των ιδεολογιών αλλά προφήτης και κριτής τους. Ο Βρετανός αγγλικανός ιερέας και ακαδημαϊκός, Oliver O'Donovan, αναδεικνύει ότι η Εκκλησία δείχνει το Βασίλειο στο οποίο οι εξουσίες υπηρετούν και δεν κυριαρχούν^[19]. Αυτό σημαίνει πρακτικά: σεβασμός θεσμών και νόμου, αλλά και ελευθερία κριτικής όταν η εξουσία γίνεται είδωλο. Η λατρεία είναι πολιτική πράξη με βαθιά έννοια, επειδή αρνείται να θυσιάσει την καρδιά στον Μολώχ της ισχύος ή στον Βάαλ της αγοράς.

Το συμπέρασμα είναι ξεκάθαρο: ο Χριστός δεν αντικαθιστά τις ιδεολογίες με μια «ανώτερη ιδεολογία». Αποκαθιστά την αλήθεια και την ελευθερία ως σχέση: «Ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς» (Ιω. 8:32). Η Βασιλεία Του δεν είναι εκ του κόσμου, αλλά είναι μέσα στον κόσμο ως ζύμη μεταμόρφωσης. Έτσι, ο Joseph Ratzinger μπορεί να συνοψίσει: «Ἡ πίστη δεν είναι ιδεολογία αλλά ἀνοιγμα στην αλήθεια που ἐλευθερώνει»^[20]. Σε μια εποχή κατακερματισμού, ο Χριστός γίνεται ο τόπος συνάντησης: η εκκλησία, ζώντας το Ευαγγέλιο, αποτυπώνει στον δημόσιο χώρο μια οικονομία δώρου, συμφιλίωσης και ελπίδας.

Η πατερική παράδοση προειδοποιεί για τον διπλό πειρασμό: θρησκευτικός ιδεολογισμός και εκκοσμίκευση της πίστης. Ο Μ. Βασίλειος μιλά για φιλοπατρία που γίνεται αρετή όταν εκδηλώνεται ως διακονία δικαιοσύνης, όχι ως ειδωλολατρία του έθνους^[21]. Ο Χρυσόστομος θυμίζει ότι «οὐκ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν», αλλά πορευόμαστε προς τη Βασιλεία· άρα κάθε πολιτική ταυτότητα είναι σχετική και υποκείμενη στην κρίση της ευαγγελικής αγάπης. Το Δείπνο του Κυρίου, ως Θεία Ευχαριστία και κέντρο της εκκλησιαστικής ζωής, ανατρέπει την κλειστότητα της ιδεολογικής ταυτότητας: «τα σά εκ των σών» — ευχαριστούμε, επιστρέφουμε, μετέχουμε. Δεν κατέχουμε τον κόσμο· τον λάβαμε ως δώρο και τον επιστρέφουμε δοξολογικά.

Ο χριστιανός στον δημόσιο χώρο καλείται να δοκιμάζει κάθε πρόταση με δύο κριτήρια: (α) σέβεται το πρόσωπο ως εικόνα Θεού· (β) καλλιεργεί κοινότητα αλληλεγγύης. Όπου λείπουν αυτά, ακόμη και οι πιο λαμπρές διακηρύξεις εκπίπτουν ως μηχανικές λύσεις ισχύος. Η «δικαιοσύνη της Βασιλείας» δεν αποτιμάται μόνο με δείκτες ανάπτυξης ή με εκλογικούς καταλόγους, αλλά με την πραγματικότητα της αγάπης, της συγχώρησης και της συμφιλίωσης.

Η εκκλησία του Χριστού προάγει μια ενότητα γνώσης και σοφίας. Ενώ οι ιδεολογίες τείνουν να κατασκευάζουν επιλεκτικές μνήμες, η παιδεία διδάσκει την αναγνώριση των χαρισμάτων, τον έλεγχο των ειδώλων και την ευγνωμοσύνη για κάθε τι καλό. Αληθινή παιδεία είναι κατά ένα τρόπο ασκητική: ασκεί την επιθυμία να αγαπά το αληθινά αγαθό, όχι να καταναλώνει ατέρμονα «καινοτομίες».

Οι ιδεολογίες υπόσχονται παράδεισο χωρίς σταυρό και συχνά γεννούν απογοήτευση ή βία. Η χριστιανική ελπίδα δεν είναι ψευδαίσθηση καταφυγής· είναι δύναμη δημιουργίας, υπομονής και ανανέωσης. Ο σταυρικός ρεαλισμός του Ευαγγελίου επιτρέπει στον πιστό να εργάζεται για δίκαιες αλλαγές χωρίς να χάνει την ψυχή του. Η εκκλησία ζει την «παραδοξότητα» του Πνεύματος: παρούσα σε όλα και ελεύθερη από όλα.

Ο Χριστός δεν αποτελεί απλώς «μία φωνή» ανάμεσα σε άλλες αφηγήσεις. Είναι η Οδός, η Αλήθεια και η Ζωή. Γι' αυτό και ο διάλογος με τις ιδεολογίες του κόσμου δεν τον υποβιβάζει· αντίθετα, επιτρέπει να φανεί το αληθινό μέτρο τους. Εκεί όπου αυτές αγγίζουν τη δικαιοσύνη, την ελευθερία, την αξιοπρέπεια, η εκκλησία χαίρεται και συνεργεί. Εκεί όπου υποκαθιστούν

την αλήθεια με ισχύ ή την ελευθερία με ιδιώτευση, η εκκλησία αντιμιλάει και αντιστέκεται. Η Βασιλεία του Θεού, ως δωρεά σχέσης, παραμένει το μόνο «πολιτικό» όραμα που δεν μετατρέπεται σε καταναγκασμό: η μόνη δύναμη που σώζει χωρίς να κατακυριεύει.

- [1] Karl Mannheim, *Ideology and Utopia*, Λονδίνο: Routledge, 1936, σ. 56–60.
- [2] Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Α. Ζηζιούλας, *Το είναι ως κοινωνία*, Αθήνα: Δόμος, 1989, σ. 42–47.
- [3] Karl Marx, *A Contribution to the Critique of Hegel's Philosophy of Right*, Cambridge: CUP, 1970, σ. 131.
- [4] Βλ. π.χ. Gustavo Gutiérrez, *A Theology of Liberation*, Maryknoll: Orbis Books, 1973, σ. 21–25.
- [5] Hans Küng, *On Being a Christian*, London: Collins, 1977, σ. 112–114.
- [6] Georges Florovsky, *Christianity and Culture*, Belmont: Nordland, 1974, σ. 85–87.
- [7] Μέγας Βασίλειος, *Επιστολαί*, PG 32, σ. 142–145.
- [8] Elisabeth Schüssler Fiorenza, *In Memory of Her*, Νέα Υόρκη: Crossroad, 1983, σ. 51–56.
- [9] Jürgen Moltmann, *God in Creation*, San Francisco: Harper & Row, 1985, σ. 22–26.
- [10] Jacques Ellul, *The Technological Society*, Νέα Υόρκη: Vintage Books, 1964, σ. 8–15.
- [11] Zygmunt Bauman, *Consuming Life*, Cambridge: Polity Press, 2007, σ. 28–32.
- [12] Carl R. Trueman, *The Rise and Triumph of the Modern Self*, Wheaton: Crossway, 2020, σ. 141–149.
- [13] Romano Guardini, *The Lord*, Washington, DC: Regnery, 1954, σ. 87–90.
- [14] Joseph Ratzinger, *Faith and the Future*, San Francisco: Ignatius Press, 2009, σ. 45–49.

[15] Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism*, New York: Harcourt, 1951, σ. 468–473.

[16] Neil Postman, *Amusing Ourselves to Death: Public Discourse in the Age of Show Business*, New York: Penguin, 1985, σ. 155–163.

[17] Miroslav Volf, *A Public Faith: How Followers of Christ Should Serve the Common Good*, Grand Rapids: Brazos Press, 2011, σ. 67–71.

[18] Josef Pieper, *Leisure: The Basis of Culture*, South Bend: St. Augustine's Press, 1998, σ. 48–52.

[19] Oliver O'Donovan, *The Desire of the Nations: Rediscovering the Roots of Political Theology*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996, σ. 244–250.

[20] Joseph Ratzinger, *Faith and the Future*, San Francisco: Ignatius Press, 2009, σ. 46–47.

[21] Μέγας Βασίλειος, Επιστολαί, ό.α.

 ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΗ

ΦΕΜΙΝΙΣΜΟΣ, ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ, ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ, ΙΔΕΟΛΟΓΙΕΣ, ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΣΜΟΣ, ΜΑΡΞΙΣΜΟΣ

2 Replies to “Ο Χριστός και οι Ιδεολογίες του Κόσμου: Μια Θεολογική Ανάγνωση”

Ο/Η **Alkis Konstantellos**

9. ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2025 ΣΤΟ 17:12

Εξαιρετικό άρθρο. Γράμμα ελπίδας.
Άλκης Κ

 Μου αρέσει!

Ο/Η **HARRIS DAGOUNAKIS**

9. ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2025 ΣΤΟ 17:32

Έραστε,

Σ' ευχαριστώ πολύ για το e-mail. Πολύ καλή ιδέα να στέλνεις τις διαλέξεις σου σε αδελφούς!

Πολύ καλή η διάλεξή σου χτες (δεν πρόλαβα να σε δω από κοντά).

Ο Θεός να σε ευλογεί και να σε εμπνέει.

Με πολλή αγάπη,

Χάρης

 Μου αρέσει!